

Hospodářská a měnová unie

Pojem a současné problémy

Literatura

- **Literatura:** N. Rozehnalová a kol., Právo Světové obchodní organizace a další související otázky, Brno, MU, 2010. Učebnici lze zakoupit v e-shopu (cca 220 Kč) nebo si ji stáhnout jako e-publikaci na stránkách www.law.muni.cz – cca 105 Kč.
- **Ukončení:** písemné prozkoušení z okruhů zahrnutých ve výše uvedené učebnici a dalších materiálech v IS MUNI. Studenti obdrží 3 otázky. Hodnotí se správnost, schopnost provázat problematiku na jiné otázky.

Hospodářská a měnová unie –podstata

- Rozhodnutí zformovat HMU bylo učiněno Evropskou radou v roce 1991 a následně zakomponováno do MAA
- Připomenutí fází hospodářské integrace:
  - Celní unie a společný trh
  - Jednotný vnitřní trh
- HMU – další logický krok
- Co znamená?
  - Koordinaci hospodářských politik členských států
  - Koordinaci fiskálních politik členských států stanovením limitů na veřejné finance
  - Nezávislá měnová politika uskutečňovaná ECB
  - Jednotná měna a eurozóna
- Je EU hospodářskou unií?
- Je měnovou unií?

Činnosti EU a jejich financování

- Rozpočet EU – 140 miliard euro (2011)
- Malý ve srovnání s velkými a bohatšími státy
- EU přerozděluje něco málo přes 1% HDP EU
- Členské státy redistribuují více 35-50% národního HDP

Vysvětlení malého rozpočtu

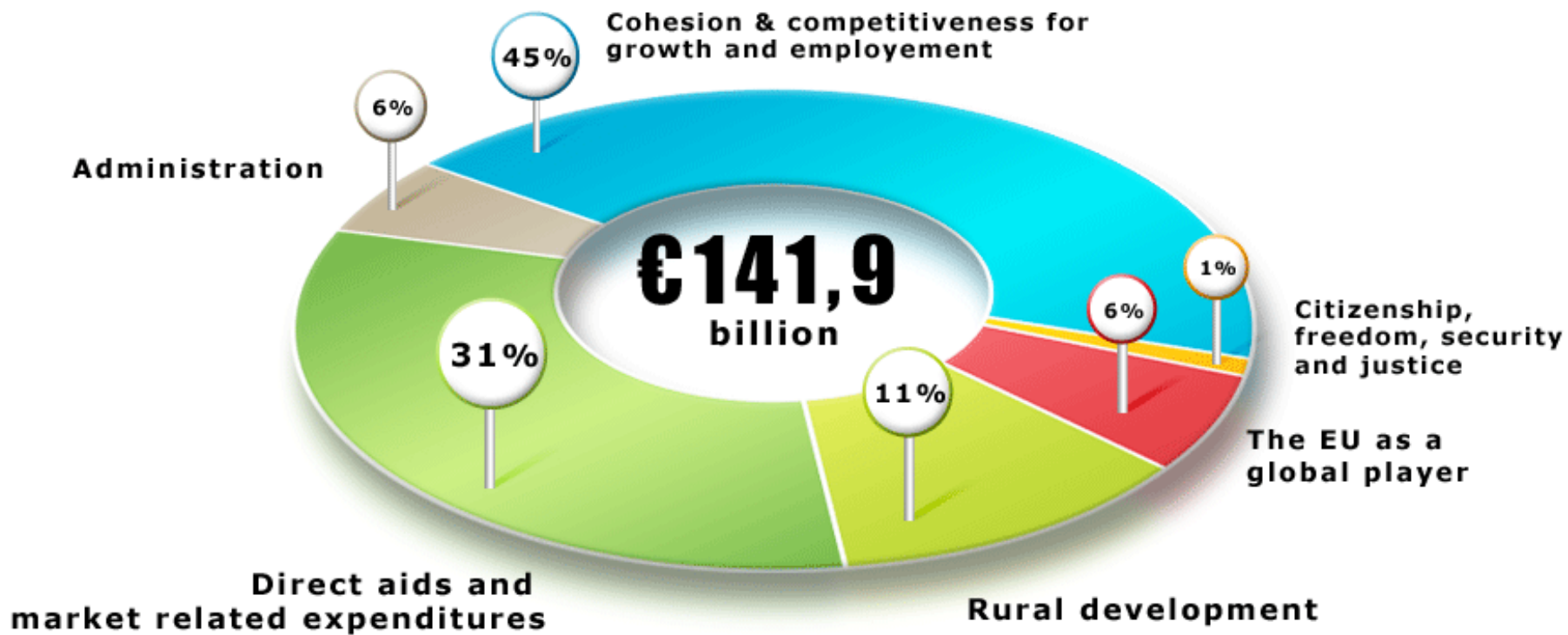
- EU není (federálním) státem
- EU nezajišťuje řadu typických státních fcí a úkolů
- Nemá vlastní policii a armádu
- Většina práva EU je prosazována členskými státy – jejich úřady a soudy
- Evropská unie ve větší míře nefinancuje sociální politiku členských států
- EU nemá vlastní sociální programy: sociální dávky a služby (zdravotnictví, sociální péče, školství)
- Sociální státem jsou členské státy, EU je jen integruje, ale nenahrazuje, není sociální unií, ale unií sociálních států

Rozpočet EU – příjmy

- Evropská unie nemá vlastní daně (pokud za ně nepovažujeme cla).
- Základní rozpočtové příjmy EU:
  - Odvod jednotlivých členských států podle HDP
  - Odvod členských států z harmonizované daně z přidané hodnoty
  - Výnos z jednotně stanovených a členskými státy vybíraných cel.
  - Příjmy související se zemědělskou politikou.
- Členské státy dlouhodobě nechtějí vybavit EU možností vypisovat a vybírat daně

Rozpočet EU – výdaje

- Evropská unie financuje především:
  - provoz vlastních orgánů a institucí (drahý kvůli mzdám euro-byrokracie a mnohojazyčnosti, proto ponechání většiny evropských agend členským státům)
  - společná zemědělská politika za účelem integrace trhu zemědělskými výrobky a potravinami.
  - regionální (kohesní) politika – podpora zaostávajících oblastí členských států spolufinancováním „rozvojových“ programů fyzické a psychické infrastruktury
  - vlastní výzkumná a humanitární politika

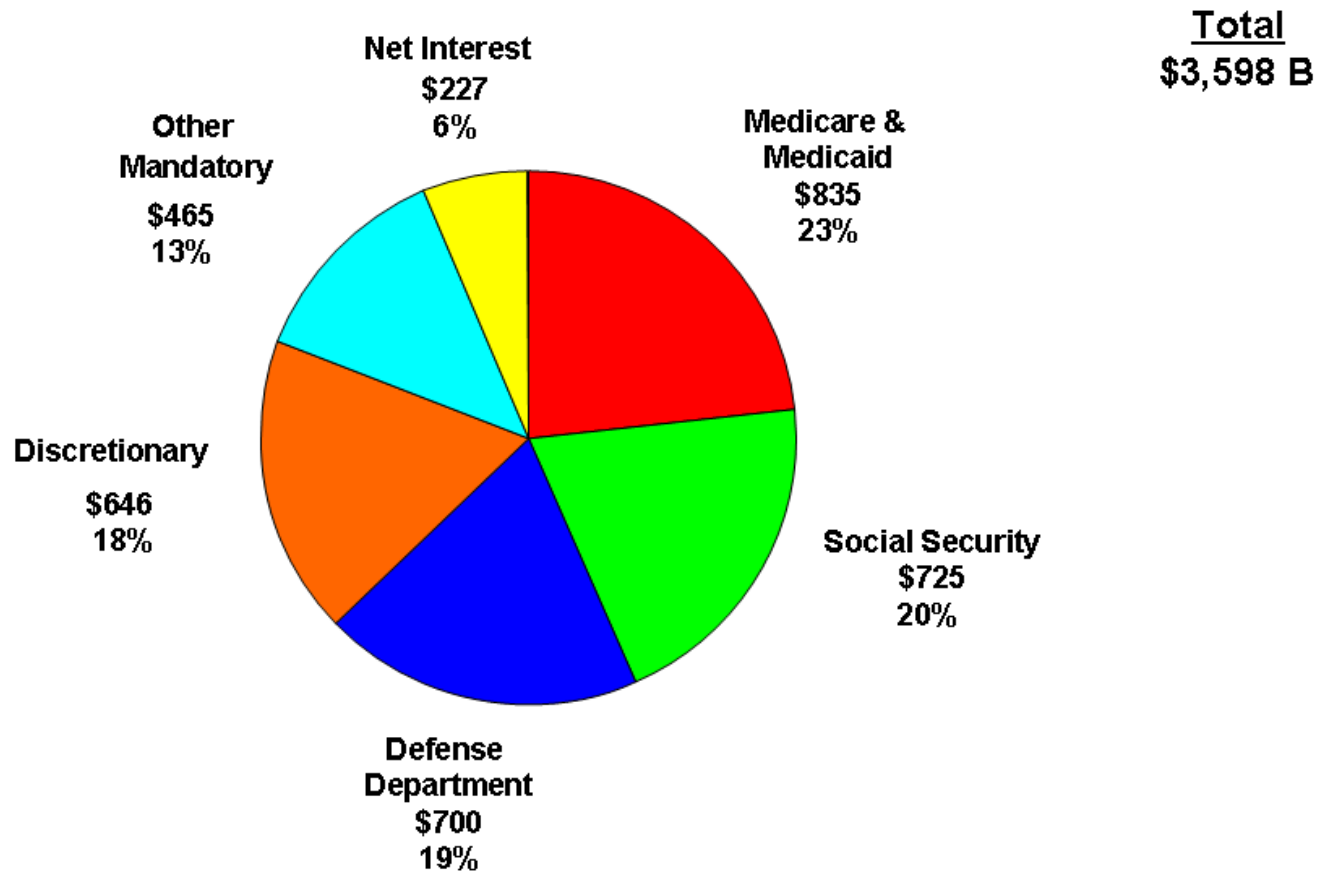

Rozpočet USA (federace)

U.S. Federal Spending – Fiscal Year 2011 (\$ Billions)

Rozpočet Evropské unie - postup

- Evropská unie (dříve Evropská společenství) má vlastní rozpočet pro zabezpečování vlastního chodu a řady svých politik.
- Komise navrhuje rozpočet, Rada a Evropský parlament se silnými pravomocemi jej projednávají. Roční rozpočet se připravuje ve víceletém rozpočtovém rámci.
- Stanoví se několik rozpočtových zásad: jednota, nevázanost příjmů a výdajů, všeobecnost, podrobnost určení, vyrovnanost.

Společná měna

Důvody pro jednotnou měnu

- Obchod zbožím, službami, prací, kapitálem mezi státy s různými měnami si žádá směnu měny.
- Transakční náklady – náklady na směnu hotovostní či bezhotovostní měny.
- Stabilizační náklady – náklady potřebné pro zajištění před nežádoucími změnami kursu.
- Čím větší mezinárodní obchod, tím větší úspora ze zavedení jednotné měny.
- Jednotná měna přináší transparentci.

Zavádění eura – právní rámec

- Maastrichtská smlouva (1992) stanovila právní základ pro přijetí společné měny
- Každý čl. stát (s výjimkou opt-out států) měl povinnost měnu zavést
- Stejná povinnost platí i pro nové čl. státy
- Pochyby o vhodnosti tohoto kroku (na obou stranách)

Evropská měnová jednotka

- „předchůdce společné měny“
- Pro hospodaření ES se považovalo za potřebné s ohledem na nestabilní (fluktuace, devalvace/revalvace) užívání neutrální „měny“.
- ECU jako účetní jednotka pro rozpočtování ES založena na koši měn členských států.
- Používání ECU též v soukromoprávních vztazích (placení v koši měn).
- Od hodnoty ECU se v roce 1999 odvodila hodnota jednotné měny eura.

Konvergenční kritéria I –obecně

- Maastrichtská smlouva (1992-3) stanovila podmínky pro zavedení společné měny
- Povinnost členských států zajistit (a stále zajišťovat) plnění podmínek z oblasti práva a hospodářství (konvergenční kritéria)
  - Institucionální
  - monetární
  - fiskální

Nezávislost centrálních bank (2)

- Centrální banky jednotlivých členských států mají být nezávislé na politické moci.
- Politická moc má zájem na hospodářském růstu a zaměstnanosti na vrub stability.
- Členské státy měly reformovat své centrální bankovníctví.
- Také za účelem nezávislosti centrálního bankovníctví budoucí eurozóny s ohledem na její federativní uspořádání.
- Německý vzor!

Monetární kritéria (2,3,4)

- Uplatňována před přijetím společné měny
- Členské státy EU měly stabilizovat před zavedením jednotné měny svou měnu tak, aby splňovaly souběžně (při volném pohybu kapitálu to nelze odděleně) :
  - (2) konvergovanou inflaci – max. 1.5% nad inflaci tří nejpevnějších měn členských států.
  - (3) konvergované úrokové míry – max. 2% nad úrokové míry ve členských státech (rozhodné státní dluhopisy!)
  - (4) stabilní směnné kursy – směnný kurs měny členského státu se nemá odchylovat od parity v rámci evropského měnového systému.

Fiskální kritéria (5,6)

- Za předpoklad zavedení a udržení jednotné měny se považovalo udržení zdravých veřejných financí ve vztahu k hospodářskému výkonu každého členského státu.
- Veřejné rozpočty nejsou jen stát, ale též územní samospráva a všechny veřejné fondy.
  - (5) schodky veřejných financí (rozdíl příjmů a výdajů) nemá překročit 3% HDP
  - (6) celkové veřejné dluhy (závazky vůči věřitelům) nemají překročit 60% HDP

Státy EU mimo eurozónu a kvalifikace pro jednotnou měnu

- Tři členské státy (UK, DK, SE) se rozhodly nezavést jednotnou měnu, neboť si to jejich obyvatelstvo nepřeje. Tzv. opt-out je zakotven SEU, resp. se uznává nevůle být členem.
- V roce 1999 bylo rozhodnuto o zavedení jednotné měny v 11 státech, posléze přistupovaly na základě kvalifikace další (GR, SL, SK, EE, MT, CY).
- Nové členské státy (LV, LT, PL, HU, CZ, RO, BG) se zatím nekvalifikovaly pro zavedení jednotné měny a po vypuknutí krize se zaváděním pochopitelně váhají.

Účetní a hotovostní výměna

- Rok 1998 – stanovení pevných směnných kursů a budoucích přepočítacích koeficientů (rozdíl!)
- 1.1. 1999 se všechny zůstatky na bankovních a podnikových účtech přepočítaly na jednotky nové měny.
- Od 1.1. 2002 několik týdnů – oběh dvojího oběživa, stahování starého oběživa, uvádění nového oběživa – technologicky náročné, nicméně zvládnutelné.
- Oběživo starých měn lze dlouhodobě směnit za novou jednotnou měnu (spojení, nikoli rozdělení měny to umožňuje).

Totální právní kontinuita

- Zavedení jednotné měny doprovázela totální právní kontinuita.
- Všechna právně předpokládaná plnění ve starých měnách zůstávají zachována, jenom se podle přepočítacích koeficientů přepočítávají na jednotky nové měny.
- Smlouvy všeho druhu, jednostranné právní úkony (např. závěti), rozsudky, rozhodnutí tak zůstávají platné.
- Odpadají z podstaty věci kursově doložky.
- Kontinuitu všeobecně uznaly též další státy.

Institucionální zabezpečení jednotné měny

- Přípravně existoval Evropský měnový institut.
- Po zavedení jednotné měny jednotnou měnu spravuje Evropská centrální banka.
- Evropské centrální bankovníctví je federativní
- Tzv. Eurosystem zahrnuje centrální banky členských států eurozóny,
- Evropský systém centrálních bank zahrnuje též centrální banky členských států s vlastní měnou.
- Vedení: Rada ECB = výkonný výbor (6 členů nominovaných EU) + guvernéři centrálních bank členských států eurozóny.

Bankovky, mince a název

- Do roku 1995 nebylo jméno jednotné měny.
- Nevůle mít ECU, prosazení nic neříkajícího nijak nesporného jména-předpony „euro“.
- Bankovky jsou jednotné. Mince vydávají členské státy, ovšem s jednotným tvarem, velikostí, kovem a lícem.
- Na bankovkách nicméně chybějí obvyklé grafické prvky: osobnosti a texty.
- Proč? Neschopnost a nevůle hledat evropské osobnosti a nemožnost umístění deseti a více jazykových verzí.

Zákazy, omezení a požadavky stanovené kvůli jednotné měně

- Zřizovací smlouvy stanovují pro jednotnou měnu některé standardy za účelem zajištění pevnosti a udržitelnosti jednotné měny.
- Úkol ECB, aby zabezpečovala pevnost (nízkou inflaci) jednotné měny.
- ECB nesmí poskytovat půjčky členským státům a jejich veřejnému sektoru.
- Členské státy nenesou odpovědnost za dluhy jiných členských států.
- Trhy (možnost zadlužování) tak mají „umravňovat“ členské státy v jejich hospodaření.

Výhody společné měny

Hlavní cílem bylo podporovat mezistátní obchod v rámci JVT

V integrovaných oblastech - s ohledem na četnost transakcí a mezistátních plateb mohou být úspory značné

- Společná měna odstraňuje nezbytnost výměny a náklady na ni
- Odstranění je trvalé, euro do určité míry skutečně snížilo náklady a ceny
- Převážily nicméně negativní tendence – lidé si všímali spíše občasného zdražení
- Společná měna je transparentní (srovnání cen zboží, služeb, platů a zisků)
- Společná měna odstraňuje kurzové riziko

Negativa společné měny

- Společná měna vyžaduje jednotnou měnovou politiku
- Je nemožné uspokojit rozdílné požadavky národních ekonomik eurozóny
- Je eurozóna optimální měnovou zónou? Jsou fáze ekonomického cyklu synchronizovány v členských státech a jejich regionech? Pokud ne, může jednotná měna vést k vyšší inflaci či nezaměstnanosti v některých částech eurozóny
- Další problém – nedostatek fiskální disciplíny
- Důsledek – dezintegrační tendence

Společná měna jako symbol?

- Řada lidí považuje měnu za symbol státnosti a suverenity
- Takový názor je klamný. Po staletí se používalo jako platidlo stříbro a zlato. Mince cirkulovaly i v zahraničí
- Řada zemí sdílí měnu (často dolar, jsou i země s více měnami)
- I euro je používáno jinými zeměmi
- Proto – euro není a nemělo by být vnímáno jako důležitý krok směrem federalizaci

Evropský systém centrálních bank a Evropská centrální banka

ECB je odpovědná za cenovou stabilitu v eurozóně

- Sídlo Frankfurt am Main, Germany) Hlavní orgány (Výkonná rada, Rada guvernérů a Generální rada)
- Centrální banky členských států nepřestaly existovat . Staly se součástí evropského systému centrálních bank
- Zároveň si tyto banky udržely svou nezávislost. Navíc jsou ale zapojeny částečně také do rozhodování ECB

Principy evropské monetární politiky

- Klíčovým požadavkem je stabilita. Vyžadována je nízká inflace
- Vysoká úroveň zaměstnanosti a stabilita směnných kurzů je až sekundárním cílem
- ECB používá obdobné nástroje, jako národní centrální banky (expanze – redukce množství peněz v ekonomice)

Současné problémy měnové unie

- V roce 1999 některé státy (Itálie, Belgie, Řecko) nesplnily konvergenční kritéria, jen Řecku ale nebyl umožněn vstup do eurozóny
- do eurozóny vstoupilo až o 2 roky později (manipulací statistických dat)
- V následujících letech – většina členských států selhla při konsolidaci svých veřejných financí Pakt stability a růstu (1997) nebyl dodržován (dokonce ani N a Fr)

Evropská unie jako nevhodný měnový prostor?

- Již při založení a během celého bytí a rozšiřování eurozóny byly pochybnosti ohledně vhodnosti jednotné měny.
- Měnová politika centrální banky může být jenom jedna (expanzivní či restriktivní), což nemusí odpovídat všem členským státům.
- Otázka tzv. konvergence hospodářského cyklu jednotlivých členských států.
- Způsobila nevhodná měnová politika přemrštěné zadlužení některých členských států, jejich obyvatel a podniků?

Předlužené členské (a další evropské) státy

- PIIGS – problematické státy, kterým přestává být ochota půjčovat další peníze.
- GR – nyní již fakticky insolventní kvůli příliš rozkrádanému/štědrému (?) státu.
- I, PT – příliš vysoké veřejné zadlužení podobně jako Řecko
- E – přílišné zadlužení soukromého sektoru a dopad na zaměstnanost
- IR – přílišné dluhy soukromého sektoru, bankovní krize a garance státu
- Tvrdě postižené státy mimo eurozónu: IS, H, LV.

Důvody předlužení těchto států?

- „A“ Je vina jednotná měna? Představovalo euro a s ním spojená dostupnost úvěrů za nízké úroky neodolatelnou pobídku pro veřejné stejně jako soukromé zadlužování?
- „B“ Je vinen sociální stát evropského stříhu? Stát, který rozdává obyvatelstvu – protože to chce a prosazuje ve volbách – více než kolik dokáže dlouhodobě vytvářet?
- „C“ Je vinen slabý stát? Stát, ve kterém se plýtvá a který se rozkrádá (korupce), který má nevhodné zákonodárství, těžkopádnou státní správu a soudnictví a nedokáže vybírat daně.

Přehled a vývoj současných záchranných opatření

- Zakládající smlouvy nejsou příliš jasné:
  1. Názory, že žádná finanční pomoc nesmí být EU poskytována bez změny Smluv – a to s ohledem na ustanovení SFEU, podle nichž Unie není odpovědná za ani na sebe nepřebírá závazky svých členských států
  2. Jiné názory vychází z toho, že pomoc možná je, jelikož v případě přírodních pohrom a výjimečných okolností mimo kontrolu členských států, může Rada na návrh Komise poskytnout unijní finanční pomoc postiženému státu
    - Přímá pomoc - čl. st. jinému čl. st. není regulována právem EU
- Finanční pomoc byla dosud poskytnuta:
  1. Přímými půjčkami – čl. st. -> čl.st. na základě mez. smluv
  2. EU prostřednictvím Evropské mechanismu finanční stability - **European Financial Stabilisation Mechanism (EFSM)** (an emergency funding programme reliant upon funds raised on the financial markets and guaranteed by the European Commission using the budget of the European Union as collateral)
  3. Členskými státy Evropský nástroj finanční stability -**European Financial Stability Facility (EFSF)** (a special purpose vehicle financed by member states established as a private law company in Luxembourg and is allowed to issue bonds on financial markets and MS are in a position of guarantors of its debts)
- Řada otázek ale není právně řešena vůbec:
  - Je členský stát eurozóny oprávněn zbankrotovat?
  - Může takový stát eurozónu opustit?
  - Je ECB oprávněna kupovat dluhopisy států v problémech?

Nové řešení

- Evropská rada schválila nový mechanismus pomoci – nahradí EFSF stálou institucí
- Nový mechanismus European Stability Mechanism (ESM) bude spuštěn patrně v roce 2013
- Je ale nutná změna základacích smluv článek 136 SFEU bude pozměněn:
  - *The member states whose currency is the euro may establish a stability mechanism to be activated if indispensable to safeguard the stability of the euro area as a whole. The granting of any required financial assistance under the mechanism will be made subject to strict conditionality.*

Politické a ekonomické dopady těchto nástrojů

- Ekonomické:
  - Vznik dluhové unie
  - Riziko inflace
  - Odpuštění dluhů – co důvěra trhů?
  - Privatizace zisků – socializace ztrát
- Politické:
  - Jakákoliv pomoc poskytnutá jinému státu je mimořádně nepopulární (FI, SK)
  - Růst nevraživosti mezi EU národy (N vs Ř)
  - Pochybnosti lidí o smysluplnosti EU

Insolvence státu?

- Historicky – řada států byla předlužena
- Stát nemůže být subjektem insolvenčního řízení
- Politické problémy – jestliže jednomu odpustíme, co ostatní?
- Představa, že takový stát ztratí hlasovací práva v EU – chybí právní základ!
- Federalizace jako řešení?
  - Chybí evropské daně!
  - Větší přerozdělování – otázka ve kterých oblastech?
  - Je federalizace možná politicky (chybí evropský národ, mnohojazyčnost, nedostatek vůle na straně čl. st.)
  - Pokud by se přerozdělovalo více – ti bohatí budou nespokojeni rovněž více

ČSFR a rozdělení měny – inspirace pro Řecko?

- ČR má dvě zkušenosti s rozdělením měny – 1919, 1993
- V roce 1992 – diskutována tři řešení:
  1. Emise provizorních bankovek
  2. **Okolkování stávajících bankovek**
  3. Razítkování stávajících bankovek
    - Po zveřejnění vůle opustit společnou měnu byli lidé oprávněni směnit limitované množství měny (4000/1000CZK)
    - Peníze přesahující tento limit musely být vloženy do bank nebo utraceny
- Řešení ale jen obtížně použitelné pro řecko – nebyli jsme součástí JVT, nebyl volný pohyb kapitálu, CSK nebyla volně směnitelnou měnou – riziko převodu do zahraničí nulové, lidé prostě museli měnit
- Možné řešení i to, že eurozónu opustí ten úspěšnější (N)

European Fiscal Compact

- Treaty on Stability, Coordination and Governance in the Economic and Monetary Union (oficiální český překlad zatím chybí)
- Mezinárodní smlouva upravující nad rámec EU pravidla fiskální disciplíny čl. st.
- Podpis odmítla – VB (je to rozporu se zájmy londýnské City) a ČR (je to v rozporu s ..., čím vlastně?)
- Obsah:
  1. Závazek vyrovnat rozpočty
  2. Závazek upravit bod. 1 nejlépe v ústavě a zakotvit automatický spouštěcí mechanismus zabraňující překročení deficitu
  3. Podřízení se jurisdikci SD EU ve věci kontroly bodu 2 (původní návrh byl ambicióznější – předpokládal i kontrolu SD EU nad dodržováním disciplíny) – sankce až 0,1 HDP
  4. Strukturální deficit nesmí překračovat 0,5 HDP (resp. 1%)
  5. Povinnost užší spolupráce států, proti nimž je vedena procedura pro excesivní deficit, s Komisí
  6. Státy s dluhem převyšujícím 60% HDP – povinnost snižovat ročně o 1/20
  7. Užší koordinace eurozóny prostřednictvím neformálních schůzek s Komisí 2 krát ročně